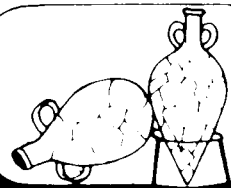

חדשות מן העבר

ליקט והביא לדפוס: שלמה דורי, מוזיאון וארכיון הרפת, יפעת

"לרגל אירועי "קדחת שלושת הימים" בעמק הירדן ואזור בית-שאן, מעניין לקרוא מדברי הימים של גידול הבקר בארץ. מארכיון הענף שביפעת שלח לנו שלמה דורי צילום העתקים של כמה מאמרים שהופיעו בנדון במרוצת השנים, כלומר, בדרך כלל בעקבות התפרצות המחלה. ידיעה ראשונה פורסמה בחוברת כסלו תרצ"א (1931) של "השדה" ע"י ד"ר ריטמרמן בשם **הפפטיצי אצל הבקר**, אשר מובאת כאן בהמשך.

מאמר נוסף בשם **הפרות ראשונה עם קדחת שלשת הימים**, פרי עטו של ד"ר א. שושן התפרסמה בחוברת "רפואה וטרינרית" משנת 1942, והובאה פעם נוספת, יען כי בשנת 1951 אירעה המחלה עד ששוב פרצה לפני כחודשיים.

עוד פורסמו מאמרים בנושא זה על ידי ד"ר פרוינד **קדחת שלושת הימים** (Ephemeral Fever) בחוברת "השדה", כך י"ח שנת תרצ"ח (1938) – ועל ידי ד"ר שי גור בחוברת דצמבר 1950 של "רפואה וטרינרית" בכותרת **קדחת שלושת הימים (קדחת חולפת) בא"י**. אפשר להתרשם מאד, לא רק מן הגישה הרפואית המפוקחת בשנים רחוקות אלה, אלא גם, ואולי בעיקר מן השפה היפה והמקורית דאז.

הפפטיצי אצל הבקר.

במשך חדשי הקיץ ועד עכשיו הופיעה במחוז "שומרון" מחלה בבקר. **שעד עכשיו לא היתה ידועה כמעט בארצנו. המחלה התפשטה בנקודות: בנימינה, גן-שמואל, חדרה, גבעת-עדה, כרכור וזכרון-יעקב.** שם המחלה. לפרקים נמשכת מחלה זו רק שעות אחדות. לפעמים תאריך יום ולפעמים גם 5 ימים, והפרות מכריאות על הרוב. לפיכך, היא נקראת: **בפיהם של אנשי-מדע אחדים, בשם "קדחת בת יומה" או "קדחת בת יומים או שלושת ימים". מכיון שסימני המחלה דומים, פחות או יותר, למחלת הפפטיצי בבני האדם – ע"כ אני נוטה יותר לקרוא למחלה הנ"ל בשם "פפטיצי".** יש הקוראים למחלה זו בשם "Ephemeres Fieber", כי אנשי-מדע אלה סוברים כי המחלה באה ע"י זבובים מוצצי-דם, כדוגמת הקדחת הנגרמת ע"י האנופלס, וכמו קדחת הבהמות הנגרמת ע"י הקרציות. ועוד הרבה מחלות

שהן מועברות. מחולה לחולה ע"י כל מיני רמשים עוקצים ומוצאי־דם מכיון שבאילו פרטים דומה הפפטיצי הזאת לדנגפיבר – ישנם כמה חכמים המכנים את המחלה הזאת בשם «קדחת־דינגה».

מהות המחלה. בפפטיצי של הבקר, כמו בפפטיצי המנגעת את בני־האדם – אין הבדיקה המיקרוסקופית מזהה בדם החולה כל טפילים. אנשי המדע תולים את הסבה בזה, שהטפיל הגורם למחלה הזאת כל כך קטנטון שהמיקרוסקופ דהאידינא אינו יכול לגלותו. וכך גם טרם מצאו, למשל, את הטפיל של ה«אדמת», או את הטפיל של ה«דבר» (Pes) בבקר.

משום כך אין עוד כל תרופה רדיקלית למחלה זו. אכן, לאשרנו, אין המחלה הזאת מסוכנת, כי בדרך כלל היא עוברת מהר והפרות שבות לאיתנו אמנם, זו רעה: כעבור שבוע או שבועים עלולה הפרה להתקף שנית ע"י הפפטיצי. אם הפפטיצי חוזרת לפרקים גם בשלישית – הדבר טרם הוברר. עי כל פנים במחוז שלי לא היו מקרים שהפרה המבריאה מהתקפה שניה תתקן גם בשלישית.

הריר של הפרה החולה אינו מדבק, מה שאין כן הדם שלה. לפי דברי אנשי המדע הוא מדבק, כלומר אם יזריקו דם מפרה חולה לפרה בריאה – תדבק המחלה גם בבריאה.

המחלה תוקפת את כל הפרות בלי הבדל גזע וגיל.

סימני המחלה. חום גבוה: 42–41 מעלות, חוסר תיאבון, אי העלאה גרה. רגלי הפרה חלשות והן כושלות, או שהפרה צולעת על רגל זו או

אחרת ולפעמים היא צולעת על כל רגליה. יש שהפרה אינה יכולה כלל לקום על רגליה והיא רובצת כאילו נשתתקו איבריה; לפעמים הפרה «סוחבת» רגל אחת; לפעמים מתאבנים שרירי הצוואר והגב, והפרה אינה יכולה להניע את צווארה. מהאף ומתהפה נוזל ריר והעיניים דומעות.

אם הפרה חולבת הרי היא מפסיקה את חלבה. פעולתם של אברי העכול מסתלפת: הפרה סובלת מעצירה או משלשול; השתן נורמלי. הנשימה על פי רוב נורמלית. פרות הרות עלולות להפיל, אם התקפת החום עומדת בעינה במשך ימים אחדים. לא תמיד ניכרים כל הסימנים הנ"ל, לעתים יחסר האחד או אחדים מהם.

לפעמים תתקוף המחלה את הפרה ברעותה בשדה; הפרה רובצת

תחתיה ואין ביכלתה לקום, ועת העדר שב הביתה – נשאת החולה יחידה נשדה. אם הרועה לא הרגיש בחסרונה, עלולה הפרה החולה להתקף ע"י השועלים המתנפלים עליה בחוצפה בראותם שאין ביכלתה להתגונן בפניהם או להמלט. השועלים מכרסמים בפרה את אברי המין, או חלק מהמעיים, ו. א. – את החלק האחורי שבגוף הפרה, כי גם הפרה החלשה ביותר תוכל להתאזר, כדי להגן בראשה על החלק הקדמי של גופה, בה בשעה שחלקה האחורי הוא כמשותק לגמרי. וכך יוצא שלמחרת בבוקר, עת יוצאים לחפש את הפרה האבודה, מוצאים אותה חצי חיה וחצי טרופה וכולה במצב של נסיסה: ממהרים לשחוט את הפרה, ומובן שהיא יוצאת "טרפה"...

על בעל הבהמה להזדרז וללכת תיכף, עם ערוב היום, לחפש את פרתו שלא שבה הביתה יחד עם העדר, ואסור להשאירה בשדה עד למחרת, לבל יקרו המקרים המעציבים, גם בשביל הפרה וגם בשביל בעל-הפרה, שקרו כבר אצלנו, כמסופר לעיל.

ההתקפה באה לפעמים באופן נמרץ וחריף, ובעל הפרה שאינו יודע שרוב המקרים עוברת מחלה זו במשך זמן קצר, מתבלבל על הרוב בחששו לחיי פרתו, ובפחדו פן לעיניו מחלת מגפה. לפיכך אני מוצא להועיל לעמוד נאן בפרטות, על סימני המחלה, על הפרטים הדומים שבינה ובין מחלות קשות אחרות, וכיצד אפשר בכל זאת להבחין ולהבדיל ביניהן. הודות לאותות מיוחדים, יקרה שבעל הפרה נכנס בערב להאכיל את פרתו והוא מוצא אותה כולה רועדת, כאילו אחזתה צינה; אינה מעלה גרה; מסרבת לאכול; מדוכאה ועלובה; החום גבוה; הפרה רובצת ובשום אופן אינה יכולה לקום, ואם הפרה חולבת – נפסק חלבה. במלה אחת – נראה לבעל הפרה כאילו בא הקץ לבהמתו. דרושה כמובן זהירות בכל מקרה, ובשעת ספק צריך לפנות לרופא, מחוסר בטחון אם אין זו מחלה ממארת, הדורשת עזרה תכופה; אולם דוקא מחלה זו אינה מסוכנת אם כי היא מופיעה "בסופה ובסערה".

עצמי ע"כ לאכרים ולבעלי הפרות, שיעיינו היטב בפרטים דלקמן, למען ידעו להבחין בין מחלה זו ובין מחלות המסוכנות באמת הדומות לה. כדי שירחיקו מעצמם אותו פחד ו"צמרמורת" התוקפתם ללא סבה יסודית, כפי שהייתי עד לכמה חזיונות ומקרים, שבהם הובהלתי בלילה להגיש עזרה לפרה חולה.

את מחלת הפפטיצי אפשר – בסקירה שטחית – להחליף במחלת הפה והטלפים ואף לזהותה עם הידבר. כי גם במחלת הפה והטלפים החום גבוה. אין תיאבון, החלב נפסק, ריר זב מהפה והפרה צולעת.

אכן, יש הבדלים גם במהות המחלה וגם בצורתה החיצונית: הריר של פרות החולות במחלת הפה והטלפים מדבק מאוד את הפרות הבריות. אולם הריר של החולות בפפטיצי אינו מדבק. במחלת הפה והטלפים יש סצעים בין הטלפים ועל כן הפרה צולעת; בפפטיצי אין ברגלים כל סצעים חיצוניים שיגרמו לצליעה; בפרות החולות במחלת הפה והטלפים יש סצעים על הקרום הפנימי של השפתים; בפפטיצי אין כל סצעים במקומות הנ"ל. מחלת הפה והטלפים נמשכת בדרך כלל 2–3 שבועות; הפפטיצי נמשכת רק שעות או לכל היותר 3–5 ימים.

במחלת הדבר (Pes.) גם כן חום גבוה, ריר זב מהפה, עצירות או שלשול, הפרה רובצת.

ההבדל: בדבר יש סצעים עם מוגלה בקרום הפנימי של השפתים. עצירות בהתחלת המחלה, ושלשול בסוף המחלה; בפפטיצי נכר כבר בהתחלת המחלה או עצירות או שלשול. הדבר יענה את קרבנו על הרוב במשך שבועים או 3 שבועות והתוצאות בדרך כלל – מות, אם לא הזדרזו להוריק לחולה בזמן זריקות של סרום; מה שאין כן בפפטיצי – כמדובר לעיל. אכן, כשם שמניתי חומרות ביחס למחלת הפה והטלפים וביחס לדבר – כן יש למנות גם צד טוב: הפרה שחלתה פעם באחת משתי המחלות הנ"ל – כבר חסונה היא בפניה לכל ימי חייה, אולם הפפטיצי עלולה לבוא בשנית לעולם יש להזהר בפרה נגועת שרירי הצואה, שלא להגמיעה רפואות דון הפה, כי הפרה עלולה לקבל דלקת הריאות, באשר יקרה שהיא תקדש קנה לושט, והרפואה תחדור לריאות והפרה תחלה ב-"Pneumoniae medicamentosa".

מהפרות שחלו במחוז שלי – מתה אחת שהיתה הרה, ושקבלה רפוי מיממחה ערבי, שעשה לה כויה והיא הפילה ומתה אח"כ, כל יתר הפרות שעברו תחת השגחתי בגן-שמואל, בבנימינה, בכרכור, בזכרון-יעקב, ובגבעת-עדה ושחלו במחלה הנ"ל – כולן הבריות.

ד"ר א. ריטרמן,

רופא וטרינרי ומדיציני.

בנימינה, כסלו תרצ"א.

הפרות ראשונה עם קדחת שלשת הימים

א. שושן

רופא וטרינרי מחוזי, רחובות

בחודש יולי שנה זו אירעה התפרצות חדשה של קדחת שלשת הימים. אין המחלה פנים חדשות בארץ ולמעשה כבר פקדה את בקרנו זה כמה פעמים. בכל פעם שהמחלה עושה סיור בארץ מופיעים המקרים באותם הגלויים והסימנים. אולם לא תמיד באותה הצממה ובאותם הממדים.

מחלת שלשת הימים זוהתה בראשונה בשנת 1930 בגליל התחתון ובעמק הירדן¹. המקרים נתגלו בתחילה בחודש ספטמבר 1930. הם אירעו במשקי עמק הירדן ולאחר זמן קצר מאד הופיעו בסביבה במקומות גבוהים יותר. המחלה בטרם שתגיע לאיבחון עוררה התענינות רבה בין רופאי השדה שטפלו עדין בקלי בלתי מוגדר². יש לציין שבאותו זמן היו בסביבת טבריה הרבה מקרים של קדחת קרצית ולכן הרבה מקרים של קדחת שלשת הימים הוסו בלי יודעים או שהיה למעשה צרוב מחלות בהדי הדי, אולי ה"ברק" של סימני קדחת קרצית האפיל על קדחת שלשת הימים. יתכן שבהרבה מקרים וביחוד בקרב הבקר המקומי העירה קדחת שלשת הימים את קדחת הקרצית שהיתה במצב של רדימה. בוקרים ערבים ויהודים מותיקי הארץ (סגירה, יבניאל ומסחה) לא ידעו על טיבה של מחלה זו, ואילו למספר הקטן של וטרינרים בעמק הירדן היתה המחלה לבעיה חמורה, הואיל והיא התנכרה לכל גישות הריפוי שנקטו לגבי אותן המחלות שדמתה להן. למרות שבקר מקומי סבל פחות מבקר מוכלא, לא היה בכ"ז הבדל באלימות המחלה ביחס לגיל ומצב הכללי של הבקר.

סימפטומים

הסימנים הראשונים שעוררו תשומת לב במקרה טפוסי היו: — קשיות השרירים שהחבטאה בקשי-הליכה ברגל קדמית, או בשתי קדמיות, ברגל אחורית, או בשתי אחוריות, עליה נכרת בטמפרטורה עד 40°C, נזלת ודימוע, בהתחלה נמצאת הבהמה במצב של רביצה, אזנים קרות ולאח"כ המות, מסרבת לאכול ולשתות, אינה מעלה גרה, עצירות, קשתות (arching) הגב, ולעתים תופיות (Tympanites). החום החיצוני של הגוף אינו שווה בכל מקום, שפע של ריר מהפה ומראהו כעין קצף הבירה ואינו סריף כריר הנראה במחלת הפה והטלפים, במספר מקרים נראה הקרום הרירי להיות צהבתי, דופק מהיר וחלש, תנועת

(1) לא ידוע לי על רופא וטרינרי בארץ שהשאיר בכתובים זכר על פגישה במחלה זו לפני שנת 1930.

(2) את ההשערה שאנו נתקלים בקדחת שלשת הימים הבעתי בימים ההם לחברי ושכני בטבריה ד"ר

החלב נפסקת וחוזרת עם החלמה. קרו גם הפלות. מהלך המחלה היה קשה במקרה שהפרה נמצאה בהריון בחדשים אחרונים, כמה מקרי מות אירעו בחודש השמיני והתשיעי להריון. המחלה האריכה שנים או שלשה ימים. היו מקרים שהאריכו עשרה ימים ואפילו יותר.

למספר מקרים היה צורך להשתמש בהנפה. הגורמים למקרי המות היו עפ"ר דלקת הריאות ומחלת לב.

פרוגנוזה.

אחוז התמותה היה נמוך – כ-1%, ביחוד בין הגזע המעורב⁸. אלה שלא רבצו החלימו מהר וחזרו לאיתנן, לא נודעו מקרים חוזרים.

ריפוי

בהתחלה השתמשו בזריקות טריפפלוין. למעשה שום סממן בשקוי ובהזרקה לא עזר ורוב המקרים החלימו בלי רפואות. במקרים שהבקר שתה מרצונו ניתנו מנות גדולות של מלח אנגלי בצרוף שקויים מעוררים והתוצאות השביעו רצון.

בדיקות לאחר המות.

בין השנויים הנראים לעין נמצאו הגדלת הטחול, כבד מוצהב והאטה של קרישת הדם.

אטיולוגיה.

אין עדין ידיעות ברורות על גורם המחלה. מענין שהבקר המקומי נפגע כבקר המעורב אעפ"י שהבקר המקומי בדרך כלל אינו נוטה לסבול מקדחת קרצית. בהרבה משטחי דם שנבדקו נמצאו טפילי אנאפלסמה וטילריה במספר לא גדול. כדאי לציין שלחרבה מקרים של קדחת שלשת הימים חיו סימנים שהודתו עם קדחת קרצית ואלה קבלו זריקות חוך ורידיות במנות של 50 סמ"ע של 2% טריפאסלוין וההשפעה חיתה לטובה. יתכן ששתי המחלות שלטו בבת אחת או שיש מקום לחשוד על יחסי גומלין, כלומר שאחת מעוררת את רעותה מתרדמת. כנראה היתה קדחת שלשת הימים לפני שתי עשרות כשנים⁹, מאז לא השתנתה ועד היום הוח טרם נודע מחולל המחלה או גורמיה, ועדיין אנו מחכים למתעני זה. ישנם הטוענים לוירוס הנשא ע"י זבובונים ואחרים חוקים בדבר, יבורך החבר שיוכה אותנו בתאור חדיש של קדחת שלשת הימים נוסח 1951.

(8) לפני עשרים שנה היו בארץ הרבה בקר מגזע גולני, צידוני וערבי. הגזע הרמשיקאי והבירוחי נחשבו לעדינים יותר.